

АНАЛІЗ АРХІВНО-КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ ВАСИЛЯ ФЕДАКА

Василь Міщанин

доктор історичних наук, професор, професор кафедри модерної історії України та зарубіжних країн,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород

E-mail: vasyl.mistchanyn@uzhnu.edu.ua

Scopus Author ID: 56031499200

Researcher ID: AAY-5123-2021

<https://orcid.org/0000-0002-1705-0333>

Ростислав Балашов

аспірант факультету історії та міжнародних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород

E-mail: rostyslav.balashov@uzhnu.edu.ua

У статті аналізується архівно-кримінальна справа Василя Федака. Василь Федак проживав на Закарпатті за свій вік відчув на собі політику і порядки багатьох держав і режимів. Народився він 1911 р. в Австро-Угорщині. Освіту, від початкової до вищої, здобував у Чехословаччині. Тут же проходив військову службу, отримавши військове звання лейтенанта. У цей час сферою його інтересів стає спорт і спортивна журналістика. В період Карпатської України (1938 – 1939 рр.) В. Федак переїжджає до Хуста, де веде спортивну рубрику в урядовій газеті «Нова Свобода». У часи угорської окупації працює вчителем у селі Сокирниця. Згодом його як офіцера мобілізують до угорської армії. З приходом радянських військ Василя Федака обирають секретарем народного комітету у с. Сокирниця, делегатом Першого з'їзду народних комітетів Закарпатської України. У травні 1945 р. призначають головою Комітету у справах фізкультури та спорту при Народній Раді Закарпатської України. Тут він активно долучається до розбудови спорту у краї. Не цілий рік відпрацював керівником фізкультури та спорту в умовах Закарпатської області (створена у січні 1946 р.). У грудні 1946 р. його звільнили із керівної посади, а у жовтні 1948 р. заарештовували органи МДБ. У таборах пробув 7 років, 1 місяць і 7 днів. Важко складалася кар'єра після повернення. Ледве вдалося влаштуватися на роботу тренером, згодом інструктором з фізкультури. Помер В. Федак в незалежній Україні – 25 жовтня 1991 р. По собі залишив працю свого життя – монографію «Закарпаття у спортивному вимірі», яка вийшла по смерті, у 1994 р. Досліджуючи кримінальну справу ми спробували розібратися у її організації, проведенні, роботі слідчого (слідчих), допитів свідків, проведенні очних ставок тощо. Все це має значення, адже слідство тривало всього трохи більше ніж два місяці (з 12 жовтня до 9 грудня 1948 р.). Документи слідчого відділу у справі нараховують 205 аркушів. Ще 32 аркуші – матеріали прокурорської та судової частини, 40 аркушів про перегляд справи у 1951 – 1955 рр. та 8 аркушів документів з матеріалами, які стосуються реабілітації В. Федака 1991 – 1992 рр. В. Федака було засуджено на 25 років ув'язнення. Його оголосили резидентом угорської контррозвідки, «вихованні молоді в фашистському дусі», участь у боях проти Червоної армії та виступах проти возз'єднання Закарпаття з Радянською Україною. У 1954 р. термін скоротили до 10 років. Наприкінці листопада 1955 р. звільнено з-під варті. Реабілітовано 20 лютого 1992 р. з сухим формулюванням, що на Федака Василя Васильовича поширюється ст. 1 Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» від 17 квітня 1991 р.

Ключові слова: кримінальна справа, Народний секретаріат (Міністерство) Державної Безпеки, слідчий, допит, прокуратура, УРСР, Василь Федак, спорт, реабілітація.

Постановка проблеми. Повернення чесного імені незаконно засуджених радянською владою стало одним із завдань української влади початку незалежності України. За словами Р. Подкура: «Правовим підґрунтям діяльності науково-документальної серії «Реабілітовані історією» став Закон УРСР від 17 квітня 1991 р. «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» [Подкур, 2012]. Окремою Постановою Президії АН підготовка цієї багатотомної серії книг була визначена одним із пріоритетних напрямів дослідження національної історії. На сайті Інституту історії України НАН України поміщено 136 книг цієї серії. Серед них 2 томи стосуються Закарпатської області. Та й сьогодні процес реабілітації не завершено. Нині в Україні цими

питаннями займається Національна комісія з реабілітації та в областях – регіональні комісії з реабілітації [Наказ, 2018]. Маємо і конкретні результати роботи регіональної комісії в Закарпатській області [Міщанин, 2022]. Але зрозуміло, що найбільше з питань реабілітації зроблено дослідниками на початку 1990-х рр.

Аналіз досліджень. Вивчаючи розвиток фізкультури та спорту на Закарпатті неможливо обійтися без дослідження відомого на Закарпатті спортсмена, педагога, тренера, громадського та спортивного діяча (адміністратора), журналіста та фотокореспондента Василя Федака. Мова йде про ґрунтовну працю «Закарпаття в спортивному вимірі» [Федак, 1994]. Видання вийшло у світ у часи

незалежності України (у 1994 р.), а сам автор плодів своєї праці не побачив покинувши цей світ 25 жовтня 1991 р. Помер В. Федак не доживши до своєї реабілітації, яка відбулася 20 лютого 1992 р. Припускаємо, що В. Федак прочитав одну з перших публікацій спрямованих на повернення його чесного імені спортсмена і громадянина. Мова йде про публікацію М. Бабидорича у газеті «Закарпатська правда», яка вийшла 31 серпня 1991 р. [Бабидорич, 1991].

В 1990 – 2000-х рр. з'являються й інші публікації в періодичній пресі [Кушнірук, 1992; Довганич, 1995; Довганич, 2001; Сенько, 2003], календарях [Гавацко, 1993; Довганич, 2001а; Токар, 2001] та альманахах [Довганич, Ребрик, 2007], історико-краєзнавчих статтях та нарисах [Довганич, 1995а] про постать В. Федака.

Укладачі книги «Реабілітовані історією» також приділили увагу В. Федаку. У першому томі маємо загальні короткі відомості про засудженого В. Федака [Реабілітовані історією, 2003, с. 118, 696]. Ширше представлено цю постать у другому томі. Тут, зокрема, О. Довганич помістив свій нарис «Літописець закарпатського спорту Федак Василь Васильович» [Реабілітовані історією, 2004, с. 550–554]. Також оприлюднено один документ з кримінальної справи В. Федака – «Скарга засудженого В. В. Федака» від 4 березня 1954 р. Маємо і кілька публікацій в інтернетівській мережі. Вони мають за мету відновити пам'ять і популяризувати постать спортсмена і журналіста В. Федака [Ребрик, 2013; Джахман, 2021; Горват, 2022].

У 2021 р. київське видавництво «Арт Економі» репринтним способом видрукувало більшість сторінок із кримінальної справи В. Федака. Завдячуємо це укладачам В. Баняс та В. Павловець [На Голгофу й назад, 2021]. Тираж видання доволі швидко розійшовся, що свідчить про цікавість дослідників до цієї теми.

Постановка цілей. Завданням нашого дослідження ставимо проаналізувати архівно-кримінальну справу В. Федака: її оформлення і зберігання в архівах, кількісні характеристики; форсовану роботу слідчих від постанови на арешт до передачі в справу в суд; хід суду і судовий вирок; умови оскарження вироку й рішення прокуратури 1948 – 1949 рр.; розгляд справи прокуратурою 1951 – 1955 р.; перегляд справи в 1992 р.

Виклад основного матеріалу. Народився Василь Федак в Ужгороді 15 вересня 1911 р. Тоді Закарпаття входило до складу Австро-Угорщини. Вчився спочатку у початковій школі, а з 1921 р. – в Ужгородській гімназії. У цей час край увійшов до Чехословаччини. З дитячих років займався і цікавився футболом. Тут добився певних успіхів. Його команда СК «Русь» двічі ставала чемпіоном Словаччини (1933 р. та 1936 р.).

З 1930 р. Василь Федак – студент філософського факультету Празького університету. У 1932 р. через матеріальну скруту покинув навчання і влаштувався працювати вчителем у народну школу с. Нижнє Солотвино Ужгородського округу. У 1933 – 1934 рр. перебував на дійсній службі в чехословацькій армії в

Празі. Тут він закінчив 6-місячну військову школу офіцера запасу. Після демобілізації продовжив працювати вчителем у селах Сторожниця, Велика Добронь на Ужгородщині [Ребрик, 2013].

У періодичних виданнях 1930 – 1940-их рр. постійно з'являлися матеріали Василя Федака на спортивну тематику. Друкується в журналах «Пчёлка», «Учительський голос», газетах «Свобода», «Нова Свобода», «Карпатська правда», «Наш путь», «Українське слово», «Земля і воля», «Неділя», «Русское слово», «Русская правда», «Русский народный голос», «Kárpáti híradó» та ін.» [Джахман, 2021]. Підсумки спортивного життя в краї за доби Чехословаччини та подальші перспективи розвитку спорту В. Федак представив у ювілейному збірнику «Підкарпатська Русь» за 1936 рік. Тут надруковано його статтю «17 лѣтъ спортивной жизни на Подк. Руси» [Федак, 1936 а]. У цьому ж році виходить його монографія «Организація футболу» [Федак, 1936].

У 1938 р. Василя Федака знову призивають до чехословацької армії. Це ймовірно пов'язано із загостренням міжнародної ситуації. В середині лютого 1939 р., у період Карпатської України, В. Федак залишивши родину в Доманинцях, переїжджає до Хуста. Тут він веде спортивну рубрику в газеті «Нова Свобода». У часи угорської окупації працює вчителем у селі Сокирниця. Але і на Хустщині В. Федак не залишався поза спортом. Керував спортивною секцією клубу «Русь», який тоді одержав назву УСК–Хуст (Український спортивний клуб – Хуст). У 1943 р. Василя Федака як офіцера мобілізували до угорської армії. У травні 1944 р. у складі 24 стрілецької дивізії він опиняється на фронті. Його підрозділ дислокувався в м. Стрий. В перших боях дивізія була розбита, а В. Федак отримав поранення. Перебував в шпиталях Дебрецена, Нодьварода і Ужгорода. У другій декаді жовтня 1944 р. поїхав не у військову частину, а до Сокирниці, де переховувався до визволення села від угорських військ [Реабілітовані, 2004, с. 551].

З приходом радянських військ на Закарпатті починається створення нових органів влади. 2 листопада 1944 р. Василя Федака обирають секретарем народного комітету у с. Сокирниця. Від Сокирницького народного комітету його делегували на Перший з'їзд народних комітетів Закарпатської України, на якому приймалось рішення про «ввоз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною». У квітні 1945 р. В. Федака призначають інспектором по фізичній культурі та спорту при уповноваженому Народної Ради у справах освіти, а 25 травня 1945 р. головою новоствореного Комітету у справах фізкультури та спорту при Народній Раді Закарпатської України [ДАЗО, ф. Р-1211, оп. 2. спр. 4, арк. 4]. Тут він починає розбудову спорту за новими, радянськими стандартами, але відмовляється вступити до комуністичної партії. У грудні 1946 р. Василя Федака звільняють з посади [Джахман, 2021].

Із січня 1947 р. очолював ужгородську футбольну команду майстрів другої ліги «Спартак», яка у повоєнні роки стала чемпіоном України. Ще кілька місяців працював молодшим редактором Ужгородської філії видавництва «Радянська школа» [Реабілітовані, 2004, с. 551].

За словами сучасників, «12 жовтня 1948 р. до редакції видавництва зайшли три енкаведисти й «попросили» Василя Федака пройти з ними на кілька хвилин. Ці хвилини згодом були продовжені до 25 років ув'язнення» [Джахман, 2021].

Поглянемо на окремі моменти та кількісні характеристики досліджуваної справи. Отож, кримінальна справа № 2081 по звинуваченню Федака Василя Васильовича за статтею 54-4 Карного кодексу УРСР почата 12 жовтня 1948 р. і закінчена 9 грудня 1948 р. Матеріали помістилися в один том. У ризний час у справі вказується різна частина аркушів. На 1 липня 1954 р. – 267 аркушів, з 1992 р. – 285, сьогодні справа містить 287 аркушів.

Справа зберігалася у різних архівах – управління КДБ в Закарпатській області, Державного архіву Закарпатської області, Архіву управління СБУ в Закарпатській області. Періодично в справі ставилися відмітки: «Дело взято на тематический учет». Контроль справи від 28 травня 1955 р. каталогізував її як розділ 2, тема 18. Обумовлювалось, що справа підлягає зберіганню в основному фонді. Наступний контроль справи присвоїв їй інший номер теми: № 2 (29.03.1958). У 1962 р. справу обліковано. Контролі здійснювалися і в наступні роки. Так, наприклад, тематичний контроль від 19 травня 1980 р. вказував, що справу В. Федака віднесено до розділу Р-2 за темою: «Предательство и пособн. оккупационным властям и иноразведке». Тематичний контроль від 8 жовтня 1985 р. відносив справу до розділів II, IV, V, до зашифрованих тем 43-В, 44-Д, 86, 116-В.

Після прийняття Закону України від 17 квітня 1991 р. «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» Президія Верховної Ради України (постанова від 6 квітня 1992 р.) та Кабінет міністрів України (постанова від 11 вересня 1992 р.) підтримали пропозицію академічних установ, спілок і товариств про випуск багатотомної науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією». Відповідно до цих постанов, архівно-слідчі кримінальні справи про репресованих громадян Закарпатської області післявоєнного періоду були передані з архіву Управління СБУ в Закарпатській області до Державного архіву Закарпатської області. Зберігаючись у ДАЗО, архівно-кримінальна справа В. Федака отримує каталогізацію цього архіву. Її віднесено до фонду 2558, опис 12, справа 13. До фонду 2558 були включені кримінальні справи на реабілітованих громадян області всіх категорій (засуджених за т. зв. антирадянську, антиколгоспну пропаганду, український буржуазний націоналізм, участь в діяльності уряду Карпатської України та Карпатської Січі, підпільній антирадянській організації ОУН (Закарпатській крайовій організації ОУН) та антирадянських молодіжних організаціях) [Вегеш, Гиря, 2021, с. 361].

Кримінальна справа № 2081 складається з кількох умовних блоків: документи підготовлені слідчим

слідчого відділу УМДБ Закарпатської області лейтенантом Волковим (205 сторінок); прокурорська частина (32 сторінки); документи з перегляду справи 1951 – 1955 рр. (40 сторінок); матеріали, які стосуються реабілітації В. Федака 1991 – 1992 рр. (8 сторінок); засвідчувальний лист та опис справи (2 сторінки).

Починається справа збереженням характерних для того часу формальностей. До них віднесемо: список обвинувачених, які проходять по слід відділу (по справі проходив один В. Федак); постанова на арешт; постанова про обрання запобіжного заходу; ордер на арешт № 1601; анкета заарештованого; протокол обшуку; квитанція № 1441; опис майна на яке накладено арешт; розписка.

8 жовтня 1948 р. заступник начальника 2 відділу УМДБ по Закарпатській області майор Фурманчук підготував постанову на арешт Василя Федака. Її погоджено з начальником слідчого відділу підполковником Аксьоновим. Цього ж дня її завізував тимчасово виконувач обов'язків начальника УМДБ по Закарпатській області полковник Бойко, а 11 жовтня – прокурор Закарпатської області (підпис нерозбірливий). Звинувачення стосувалися того, що нібито В. Федак «в період Вітчизняної війни Радянського союзу з фашистською Німеччиною, служив в угорській армії у званні ст. лейтенанта, брав участь в боях з Радянською армією; будучи директором школи в с. Сокирниця, Хустського округу, він являвся комендантом «Левенте»*, виховував молодь в профашистському дусі, піддавав побиттю учнів у «Левенте»». Інше звинувачення стосувалося, що В. Федак був завербований як агент угорської розвідки «Камельгаріто-Осталь», «поширював листівки та літературу провокаційного характеру в угоду угорським окупантам», за що отримував гроші. Ще одне звинувачення стосувалося того, що нібито в 1945 р. В. Федак проводив «велику антирадянську роботу, направлену проти возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною» [АУ СБУ ЗО, ф. 7, оп. 1, спр. 5959-С, арк. 2–2 зв.].

У постанові на арешт і анкеті арештованого довідуємося окремі біографічні дані В. Федака. Окремі з них ми вказали вище. Зупинимось на деяких невідповідностях, уточненнях. Зокрема, у графі місце роботи в постанові вказується «перекладач» у «видавництві «Радянська школа» в Ужгороді» [АУ СБУ ЗО, арк. 3], а в анкеті – «молодший редактор» [АУ СБУ ЗО, арк. 5]. Та для слідчих це не становило якогось вагомого значення. Більше значила графа «партійність». Тут стояла позначка «б/п». Освіту вказано як «початкова вища». Участь у «вітчизняній війні» – записано, що не брав. Про перебування на окупованій території вказується, що з 1939 по 1945 рік працював вчителем у с. Сокирниця [АУ СБУ ЗО, арк. 5]. З відомостей про сімейний стан довідуємося, що батько Василя помер ще у 1914 р. Мати та брат проживали в с. Доманинці на Ужгородщині. Василь з

* Організація «Левенте» (староугорською означає – герой, лицар) – юнацька, спочатку громадська, а згодом – воєнізована організація в Угорському королівстві. Заснована в 1921 р., декларувала за мету фізичний розвиток і здоров'я молоді. Існувала до вступу радянських військ до Угорщини. У 1939 р. з членство в організації законодавчо

закріплено для юнаків у віці від 12 до 21 року. За членство в Левенте багатьох учасників було засуджено трибуналами, визнано винними в антирадянській діяльності та відправлено до концтаборів.

дружиною Еланкою народили й виховували 5 дітей – Василь, Степан, Марія, Катерина, Єва [АУ СБУ ЗО, арк. 5 зв.].

У протоколі обшуку, який тривав з 15 години до 17 години 20 хвилин, вказано на вилучені предмети: паспорт, військовий і профспілковий квитки, друкарська машинка «Унтервуд» з російським шрифтом (вказано, що несправна), «різних книг «Просвіти» 8 шт.», «різних паперів на угорській мові в 2 зшивках і 2 папках» – на 270 аркушах [АУ СБУ ЗО, арк. 7]. Вказана література не була долучена до справи. На що маємо акт від 2 грудня 1948 р., складений молодшим лейтенантом Слесаренко разом з перекладачем. У документі вказано, що «вказана література ніякого відношення до справи Федак не має, а тому вона знищена шляхом спалення» [АУ СБУ ЗО, арк. 7а].

На все майно В. Федака за адресою проживання в м. Ужгород, вул. Павловича № 16 було накладено арешт. Опис арештованого майна провели співробітники Управління МДБ Закарпатської області майор Строганов та молодший лейтенант Козарь [АУ СБУ ЗО, арк. 9].

Далі у справі підшито перший протокол допиту В. Федака (від 13.10.1948) [АУ СБУ ЗО, арк. 11–12]. Він стосувався уточнення слідчим слідчого відділу лейтенантом Волковим окремих питань біографії заарештованого.

Після цього йде постанова про прийняття справи до провадження та початку попереднього слідства (20.10.1948), далі – постанова про пред'явлення звинувачення (22.10.1948). У цих документах слідчий слідчого відділу УМДБ Закарпатської області лейтенант Пацула, узгодивши з начальником 4 відділення слідствідділу УМБД Закарпатської області капітаном Єрьомічевим, виніс статтю звинувачення – 54-4 КК УРСР [АУ СБУ ЗО, арк. 12а–13].

Ця стаття застосовувалась: «За допомогу будь-яким способом тій частині міжнародної буржуазії, яка, не визнаючи рівноправності комуністичної системи, що приходить на зміну капіталістичній системі, прагне її повалити, а також тим суспільним групам і організаціям, що є під впливом цієї буржуазії або безпосередньо організовані нею, здійснити ворожу проти Союзу РСР діяльність...». Стаття передбачала позбавлення волі на строк не менше трьох років з конфіскацією всього або частини майна, а при «обтяжуючих обставинах аж до вищого заходу соціальної оборони – розстрілу або оголошення ворогом трудящих з конфіскацією майна і з позбавленням громадянства союзної республіки і тим самим громадянства Союзу РСР і вигнанням за межі Союзу РСР назавжди» [КК УРСР, 1945, с. 25].

У ніч з 22 на 23 жовтня 1948 р. проведено другий допит арештованого, що тривав з 23 години до 01 години 55 хвилин. Його проводив молодший лейтенант Пацула, висунувши підозрюваному звинувачення за статтею 54-4. Василь Федак визнав роботу інструктором в «Левенте» (і факт побиття ним одного з учасників цієї організації, та службу в угорській армії. В інших пунктах звинувачення винним себе не визнав [АУ СБУ ЗО, арк. 14–14 зв.]. На допиті 23 жовтня (тривав з 11:20 до 15:30) слідчий

уточнював питання про службу в угорській армії. В. Федак відповідав, що у червні 1940 р. у Хусті був призваний на курси військової перепідготовки, на яких він пробув до 10 вересня 1940 р. Далі проживав у Сокирниці, де працював спочатку вчителем, а згодом директором початкової школи. У січні 1941 р. йому, як лейтенанту чехословацької армії, присвоєно військове звання молодшого лейтенанта [АУ СБУ ЗО, арк. 15]. У липні 1943 р. військовою комендатурою м. Хуст В. Федака призначено на військову службу, яку проходив командиром робочої роти 108/50. Служба тривала недовго, всього 10–15 днів. Потім його переводять до Хуста, де відбувалося комплектування нової робочої роти. Вона складалася в основному з євреїв. По комплектації роту перевели до Угорщини, де вона займалася будівництвом аеродрому. Там пробули 3 місяці, після цього роту перевели до Хуста, а В. Федак отримав відпустку [АУ СБУ ЗО, арк. 16]. Невдовзі роту розформували, а Василь знову влаштовується на роботу вчителем початкової школи в Сокирниці. За його твердженням, пізніше він дізнався, що угорська «політична поліція» навіть проводила слідство, стосовно того «як офіцер угорської армії допустив гуманне відношення до осіб єврейської національності під час будівництва аеродрому» [АУ СБУ ЗО, арк. 17 зв.]. Приблизно 18–20 січня 1944 р. знову отримує повістку з вимогою з'явитися в 12 піхотний полк у м. Ньїрбатор (Угорщина). Тут його приписали до 3 батальйону командиром стрілецького взводу. 15 березня 1944 р. у складі 24 дивізії виїхав з м. Ньїрбатор до Сваляви. Далі мали тримати оборону поблизу Волівця на колишньому угорсько-польському кордоні, на випадок прориву фронту радянськими військами. За два дні їх перевели до Стрия. 25 квітня 1944 р. в районі с. Юзефівка поблизу Станіслава (Івано-Франківська) відбувся перший бій. У ньому угорська дивізія була розгромлена. 11 травня 1944 р. В. Федак отримує поранення в праву руку. Його направляють спочатку в м. Надвірна, а згодом санітарним потягом відвозять до м. Дебрецен [АУ СБУ ЗО, арк. 18–18 зв.]. З Дебрецени направляється на лікування в м. Нодьварод (Румунія), де перебував до 18–20 червня 1944 р. Після цього його переведено на лікування до військового шпиталю в м. Ужгород. Тут перебував до 11 жовтня 1944 р. Зі шпиталю в Ужгороді отримав «короткотермінову відпустку» і переїхав до своєї сім'ї в Сокирницю. За 10 днів в село зайшли війська Червоної армії [АУ СБУ ЗО, арк. 20–20 зв.].

Допит 27 жовтня 1948 р. (тривав з 13:15 до 16:05) стосувався «трудої діяльності». Тут маємо факти про «радянську» біографію В. Федака. На допиті він сказав, що до квітня 1945 р. працював вчителем у с. Сокирниця Хустського округу. З квітня – на посаді «інструктора фізкультури при ОблНО в Ужгороді». Наступні 19 місяців керував Комітетом у справах фізкультури та спорту при НРЗУ (з січня 1946 р. обласного комітету). Протягом січня 1947 р. по лютий 1948 р. працював «начальником команди майстрів 2-ї групи СРСР «Спартак» в Ужгороді». З лютого 1948 р. до дня арешту працював молодшим редактором філії видавництва «Радянська школа» в Ужгороді [АУ СБУ ЗО, арк. 23–23 зв.].

У постанові про прийняття справи до провадження

від 1 листопада 1948 р. В. Федаку залишили звинувачення за статтею 54-4 з аргументацією, що він «являється пособником угорсько-фашистських властей» [АУ СБУ ЗО, арк. 25].

Наступний допит 30 жовтня 1948 р. (тривав з 11 до 16 години) стосувався політичної діяльності. Зокрема, лейтенант Волков висував звинувачення В. Федаку в членстві «в одній із фашистських чехословацьких політичних партій» [АУ СБУ ЗО, арк. 26 зв.]. Уточнював інформацію слідчий і про діяльність у період угорської окупації, контакти з керівництвом греко-католицької церкви – єпископом Олександром Стойкою та, особливо, каноніком Олександром Ільницьким, умовами та метою переходу угорсько-чехословацького кордону, що фактично склався після Віденського арбітражу [АУ СБУ ЗО, арк. 28, 31–33]. Слідчий звинувачував арештованого в тому, що нібито О. Ільницький «являючись агентом угорської контррозвідки» давав В. Федаку «спецзавдання» [АУ СБУ ЗО, арк. 34–34 зв.].

Предметом допиту 1 листопада 1948 р. (тривав з 10:30 до 17:00) також стало відношення до угорських контррозвідувальних органів. Слідчий Волков морально тиснув на заарештованого: «Слідство попереджує Вас, що Ви заперечуючи не полегшуєте свою провину, а ще більше обтяжуєте. Перед Вами тільки один-єдиний вихід із становища, що склалося, це дати на слідстві правдиві показання» [АУ СБУ ЗО, арк. 37–37 зв.]. На що В. Федак відповів, що ознайомлений з показами О. Ільницького, але не підтверджує їх. Ще одне питання стосувалося належності підозрюваного до «Карпатської Січі, або Українського Національного Об'єднання (УНО) в період «правительства» Волошина» [АУ СБУ ЗО, арк. 38 зв.], що підозрюваний заперечував. Та слідчий не відступав: «Яку ж Ви націоналістичну діяльність проводили в період «правительства» Волошина?». На це послідувала відповідь: «Працюючи вчителем в селі Сокирниця, Хустського округу я зі школярами вивчав український націоналістичний гімн, а також викладав учням націоналістичні ідеї, які стосувалися «Самостійної України», а також трактував учням, що творчість українських поетів Тараса Шевченка та Івана Франка була спрямована на те, щоб всю Україну об'єднати і зробити її самостійною державою» [АУ СБУ ЗО, арк. 39–39 зв.]. Питання стосувалися й мети організації В. Федаком Карпато-українського фізкультурного союзу в Хусті [АУ СБУ ЗО, арк. 40–41].

1 листопада 1948 р. відбувся ще один допит підозрюваного. Лейтенант Волков його проводив з 21 години 30 хвилин до півночі. Тепер його цікавив період роботи В. Федака в с. Сокирниця Хустського округу, уточнювалась деяка інформація про контакти з О. Ільницьким тощо [АУ СБУ ЗО, арк. 42–46 зв.].

6 листопада 1946 р. – з 10 години 20 хвилин до 16 години тривав черговий допит. Слідчого цікавило перебування в політичних партіях, зв'язки з угорською жандармерією. Особливо цікавило Волкова робота В. Федака інструктором в організації «Левенте». У протоколі допиту ним виділено відповідь на запитання: «на курсах «Левенте» я працював протягом двох років, з кінця 1940 по 1943 рік» [АУ СБУ ЗО,

арк. 48]. Слідчий питав про факти побиття В. Федаком членів «Левенте», примушення їх до спілкування угорською мовою. В черговий раз уточнялась інформація про службу в угорській армії, участь у боях проти Червоної армії, умови отримання поранення і лікування, заняття «після визволення Закарпаття».

15 листопада 1948 р. слідчий Волков проводив допит з 13 години 35 хвилин до 17 години. Його цікавили контакти заарештованого з Адальбертом Шандором, греко-католицьким священником Олександром Бачинським та його стосунки з Франтішеком Гала, колишнім міністром пошти та телеграфу, членом чехословацької урядової делегації Франтішека Немеца та чехословацьким міністром Яном Шрамеком. Слідчому був відомий факт зустрічі В. Федака з Ф. Гала наприкінці 1944 р. у Хусті. Слідчий тиснув на заарештованого: «Чому Ви замовчуєте, що Гала пізніше став ворогом демократичної Чехословаччини та був арештований та засуджений?», «Вам було відомо, що в період існування буржуазної Чехословаччини, якою вона була до 1938 р., Гала був одним з керівників реакційної клерикальної, так званої Народної партії Чехословаччини. Чому Ви це приховуєте?». Слід відзначити, що арештований тримався стійко, заперечуючи належність до цієї партії та відкидаючи покази А. Шандора [АУ СБУ ЗО, арк. 63–63 зв.].

20 листопада 1948 р. з 12 години 15 хвилин до 16 години 40 хвилин Волков на допиті продовжив вивчати стосунки арештованого з Ф. Гала, контакти з Чехословацькою урядовою делегацією тощо. [АУ СБУ ЗО, арк. 66–72].

На допиті 2 грудня 1948 р., який тривав з 10 години 40 хвилин до 17 години 20 хвилин, слідчого цікавили умови придбання арештованого майна, звідки арештований дізнався про смерть колишнього заступника голови спортивного клубу «Русь» Августина Лакатоша, заарештованого в 1947 р. за участь в «угорській профашистській партії «Нілош керестеш» («Схрещені стріли»), очолюваної Ференцем Салаші. На цьому допиті слідчому вдалося «вибити» визнання В. Федаком факту співпраці з угорською контррозвідкою, аргументуючи це тим, що слідство володіє достатньою інформацією про це [АУ СБУ ЗО, арк. 77 зв.]. Слідчий у протоколі виділив підкресленням слова допитуваного: «В процесі розмови Ільницький Олександр запропонував мені працювати на користь Угорщини, конкретно запропонував мені здійснювати нелегальні переходи на територію контрольовану в той час чехословацькими властями, і переносити туди газети та листівки урядового змісту, поширювати їх серед населення». Можемо припустити, що свідчення у прямому розумінні вибивалися. Аргументом цьому може служити чорнильна ляпка на рукописній сторінці протоколу, ймовірно від сльози арештованого, коли він її підписував. Проте В. Федак відзначив, що літературу від О. Ільницького, взяв, але не виконав цього завдання, спаливши її в печі [АУ СБУ ЗО, арк. 79–80 зв.]. О. Ільницькому доповів, що виконав завдання і розказав «про діяльність «правительства» Волошина в місті Хусті, про політичні настрої та про умови життя населення» [АУ СБУ ЗО, арк. 81 зв.].

Допит 8 грудня 1948 р. проходив з 20 години 20 хвилин до 23 години 15 хвилин. Перше питання слідчого звучало: «Слідство має у своєму розпорядженні, що Ви, проживаючи в селі Сокирниця Хустського округу, в період угорської окупації проводили агітацію, спрямовану на те, щоб мешканці села відрікались від православної віри та приймали греко-католицьку віру» [АУ СБУ ЗО, арк. 85]. На що арештований відповів, що робив він це за вказівкою начальника угорського окружного уряду Василя Андрєвича.

Окремим блоком можемо виділити допити свідків. Першим таким у справі поміщено копію допиту Василя Садварія, 1927 р.н., проведеного оперуповноваженим Хустського окрвідділу НКДБ молодшим лейтенантом Артикуленко ще 2 лютого 1946 р. У справі містяться два варіанти протоколу – рукописний оригінал і машинописна копія [АУ СБУ ЗО, арк. 89–92]. Цей допит, очевидно, став основою для відкриття справи на В. Федака.

Наступні протоколи допиту свідків – жителів с. Сокирниця Хустського округу. 3 вересня 1948 р. Івана Баняса, 1894 р.н. [АУ СБУ ЗО, арк. 93–94], Олексія Монича, 1891 р.н. [АУ СБУ ЗО, арк. 95–96] та Василя Копанського, 1892 р.н. [АУ СБУ ЗО, арк. 97–98] провів капітан Тузінов. 19 вересня 1948 р. В. Копанського повторно допитував вже майор Сорокін [АУ СБУ ЗО, арк. 99–100 зв.]. В цей же день Сорокін проводить допит ще одного свідка – жителя Сокирниці Івана Ороса, 1922 р.н. [АУ СБУ ЗО, арк. 102–105 зв.]. У справі підшито два протоколи допиту – рукописний і машинописний варіанти.

20 вересня 1948 р. до справи залучають нового свідка – Василя Сабадоша, 1923 р.н., мешканця с. Сокирниця. Допит проводив майор Сорокін (у справі підшито 2 протоколи – рукописний і машинописна копія [АУ СБУ ЗО, арк. 108–110]).

22 листопада 1948 р. відбувся третій допит В. Копанського [АУ СБУ ЗО, арк. 95–100]. Тепер з ним «працював» лейтенант Волков. Він же провів і другий допит І. Ороса [АУ СБУ ЗО, арк. 106–107].

6 жовтня 1948 р. майор Фурманчук допитав Адальберта Шандора, 1916 р.н. [АУ СБУ ЗО, арк. 111–126]. На цей час колишній працівник Ужгородського фанерно-меблевого комбінату А. Шандор знаходився під арештом і перебував під вартою у внутрішній в'язниці УМДБ. Також маємо у справі 2 протоколи (рукописний оригінал і машинописна копія).

У листопаді до справи долучають нових свідків. 24 листопада 1948 р. капітан Волков допитує мешканця Сокирниці Василя Баняса [АУ СБУ ЗО, арк. 127–132]. 26 листопада 1948 р. проведено три допити: жителя Ужгорода, начальника команди «Спартак» Федора Куруцу [АУ СБУ ЗО, арк. 133–138], літературного редактора видавництва «Радянська школа» в Ужгороді Мілана Мудрицького [АУ СБУ ЗО, арк. 139–141 зв.] та редактора цього ж видавництва Емануїла Хром'яка [АУ СБУ ЗО, арк. 142–144]. Наступного дня Волков допитав ужгородського перукаря Лазаря Гелетера [АУ СБУ ЗО, арк. 145–147 зв.].

6 грудня 1948 р. капітан Волков окремо допитує вчителів Сокирницької школи Йосипа Пилипа [АУ СБУ ЗО, арк. 77 зв.], Ольгу Монич [АУ СБУ ЗО,

арк. 152–154 зв.] та Єлизавету Федорко [АУ СБУ ЗО, арк. 155–157 зв.]. Цього ж дня допитано бухгалтера колгоспу в с. Сокирниця Василя Фантича [АУ СБУ ЗО, арк. 158–161 зв.] та голову сільради Миколу Соляка [АУ СБУ ЗО, арк. 162–164]. 8 грудня 1948 р. – домогосподарку, ужгородку, дружину В. Федака – Еланку Федак [АУ СБУ ЗО, арк. 165–168].

До справи долучено виписки з протоколу допиту звинуваченого Олександра Ільницького від 20 грудня 1945 р., який спільно проводили в Києві заступник начальника відділу слідчої частини НКДБ Клименко та помічник прокурора УРСР по слідчих справах Утіна. Друга виписка – виписка з протоколу допиту О. Ільницького за наступний день, який проводив Клименко [АУ СБУ ЗО, арк. 169–172].

На допитах свідків слідчі випитували про «зрадницьку діяльність» В. Федака, уточнювали його контакти. Названі на допитах імена пізніше фігурують у справі як чергові свідки. Зокрема, В. Садварій вказав на факт побиття його В. Федаком, але уточнив, що йому нічого невідомо про факти «зрадницької діяльності» [АУ СБУ ЗО, арк. 91]. Та все ж слідчим вдалося отримати необхідну інформацію: «являвся ворогом росіян, був проугорськи налаштований [АУ СБУ ЗО, арк. 94], «восени 1945 р. із с. Сокирниця виїхав на місце проживання в м. Ужгород, боячись відповідальності перед органами Радянської влади за співпрацю і допомогу угорським окупантам» [АУ СБУ ЗО, арк. 95], «був членом «Левенте»» [АУ СБУ ЗО, арк. 98], «встановлював на селі угорські порядки» [АУ СБУ ЗО, арк. 99], силою заставляв приймати «греко-католицьку віру» [АУ СБУ ЗО, арк. 101 зв.], «виховував молодь в дусі відданість угорським окупаційним властям» [АУ СБУ ЗО, арк. 102], «брав участь у розграбуванні єврейського майна» [АУ СБУ ЗО, арк. 103], «сприяв тому, щоб в Закарпатті не була встановлена Радянська влада..., щоб Закарпатська Україна належала Чехословаччині» [АУ СБУ ЗО, арк. 112].

А. Шандора випитували про стосунки В. Федака з Ф. Гала та Я. Шрамеком. На арешт Ф. Гала нібито В. Федак відреагував: «Хоч Гала й у в'язниці, але хай подумає над тим листом, якого я йому направив у свій час з Бачинським». На уточнення, яку антирадянську діяльність проводив В. Федак, свідок доповнив: «завжди проводив наклепи на Радянський Союз і вихваляв Англію та Америку». Також А. Шандор заявив, що нібито в розмові з ним, яка відбулася в середині березня 1948 р., В. Федак висловився: «Бувши озлобленим на радянську владу і комуністів, Федак... з приводу самовбивства міністра іноземних справ Чехословаччини – Масарика, заявив так: «Винуватці вбивства міністра Чехословаччини є комуністи, тому, що вони здійснили вбивство Масарика за вказівкою Радянського Союзу»». В. Федак відчував, що незабаром органи МДБ можуть арештувати і його: «...Є справи за які органи МДБ можуть арештувати й мене, а якщо в них на даний час і немає цих справ, то вони їх знайдуть...» [АУ СБУ ЗО, арк. 125–125 зв.].

У справі зберігаються і протоколи очних ставок з В. Федаком. 22 листопада 1948 р. протягом однієї доби були проведені очні ставки з А. Шандором (тривала з

10:15 до 17:00), з В. Копанським (з 19:00 до 21:00), В. Сабадошем (з 21:00 до 21:40) та І. Оросом (з 21:40 до 23:30).

На очній ставці з А. Шандором, яку проводили слідчий слідчого відділу УМБД ЗО лейтенант Волков та заступник прокурора Закарпатської області молодший радник юстиції Кондратьєв, першим питанням стало: «Розкажіть, що Вам відомо про антирадянську діяльність В. Федака» [АУ СБУ ЗО, арк. 173]. Свідок відповів, що В. Федак: «вороже ставився до Радянського Союзу і прагнув того, щоб Закарпаття не возз'єдналося з Українською РСР». Підставою до цього стало прохання передати листа Ф. Галі від імені «інтелігенції Закарпатської України». Суть листа, за його словами зводилася до того, щоб Підкарпатська Русь не була возз'єднана з УРСР, а залишилася у складі Чехословаччини [АУ СБУ ЗО, арк. 175-175 зв.]. В. Федак заперечив зміст цього листа, вказавши, що просив Ф. Гала про допомогу в демобілізації з армії жителя Сокирниць І. Баняса. Заперечував В. Федак і висловлювання стосовно вбивства чехословацького міністра, як і слова про можливий арешт [АУ СБУ ЗО, арк. 179–180 зв., 184 зв.].

На очній ставці з В. Копанським, яку проводив Волков одноосібно, прояснялось питання про контакти В. Федака з жандармерією, роботу в «Левенте», «грабіж єврейського майна», агітацію «за прийняття греко-католицької віри». В. Федак звинувачення свідка заперечував [АУ СБУ ЗО, арк. 188 зв.].

На очній ставці з В. Сабадошем уточнювався факт побиття В. Федаком як інструктором у «Левенте» Михайла Ковача. На що арештований відповів, що він мав 1–2 випадки побиття за «непокору на заняттях» [АУ СБУ ЗО, арк. 190].

Питання «антирадянської діяльності» в с. Сокирниця стало предметом очної ставки з І. Оросом. До неї свідок відніс факт побиття членів «Левенте», прізвища яких не зміг назвати, та відвідання приміщення сільської жандармерії [АУ СБУ ЗО, арк. 193–193 зв.]. Відвідання жандармерії В. Федак пояснював «службовими справами».

Характеристика від 6 грудня 1948 р. видана Сокирницькою сільрадою на В. Федака не містила явної антирадянщини. Хоча все ж окремі тези слідчому вдалося в неї вкласти, зокрема що «під час вчительської служби працював інструктором по навчанню «Левенте», готовив кадри для угорсько-фашистської армії», примушував православних до переходу в греко-католицьку віру. Останнє речення характеристики, на нашу думку, нівелює ці звинувачення: «Після визволення Закарпаття Червоною Армією Федак був обраний секретарем с/ради с. Сокирниця, де проживав до квітня 1945 року» [АУ СБУ ЗО, арк. 195].

9 грудня 1948 р. В. Федак ознайомився з матеріалами справи. Про це свідчить «Протокол пред'яви слідства» за підписом слідчого Волкова та помічника прокурора Закарпатської області молодшого радника юстиції Нечепоренко. В цей же день Волков підготував «обвинувальний висновок», «узгодивши» його із начальником слідчого відділу підполковником Аксьоновим. Наступного дня

начальник Управління МДБ Закарпатської області полковник Чарнецький завізував «обвинувальний висновок».

В. Федак звинувачувався в тому, що: «Являвся агентом мадярської контррозвідки «Кемельгарито-Осталь», за завданнями якої проводив злочинну діяльність, за що отримував грошові винагороди. В період Вітчизняної війни СРСР з фашистською Німеччиною, служив в угорській армії, в званні молодшого лейтенанта, брав участь у боях проти Радянської армії. Був інструктором організації «Левенте», виховував молодь в проугорському дусі, бив учнів. Після звільнення території Закарпатської України Радянською армією від угорських окупантів, проводив активну роботу, спрямовану проти возз'єднання Закарпаття з УРСР». Це підпадало під згадувану нами статтю 54-4 КК УРСР. Слідча справа про звинувачення В. Федака направлялась «прокурору Закарпатської області для передачі по підсудності» [АУ СБУ ЗО, арк. 203]. 11 грудня 1948 р. прокурор затвердив «обвинувальний висновок» [АУ СБУ ЗО, арк. 206], направивши справу на розгляд до Закарпатського обласного суду.

Підготовче засідання Закарпатського обласного суду від 14 грудня 1948 р. у складі головуючого Русина, членів суду Шолома і Токаря, секретаря Дженаєвої затвердили обвинувальний висновок. В ухвалі судової колегії призначалось «слухання в закритому судовому засіданні на 18.XII.1948 р.» [АУ СБУ ЗО, арк. 207–208]. На судове засідання мали викликатись: В. Федак з внутрішньої тюрми УМДБ Закарпатської області, свідки – жителі с. Сокирниця Хустського округу А. Шандор, В. Копанський та В. Сабадош [АУ СБУ ЗО, арк. 204].

18 грудня 1948 р. судова колегія (головуючий – Шолом, народні засідателі – Суханова, Кіш, секретар – Штефаняк, за участю прокурора – Нечепоренко та захисника Юдковича) розглядала справу СК-135/48 на В. Федака. На суді підсудний частково визнав свою провину, повторивши ті аргументи на свій захист, що і на допиті у слідчого. Свідки по справі також підтвердили свої попередні покази.

До честі адвоката Юдковича, він дійсно намагався захищати підозрюваного. В ході судового засідання просив головуючого долучити покази свідка Брацайка, проте прокурор відхилив клопотання. У своєму слові адвокат також висловився, що «винуватість підсудного не доведена повністю і просив взяти до уваги пом'якшувальні обставини та обрати до підсудного відповідну міру покарання» [АУ СБУ ЗО, арк. 216 зв.].

Після повернення з нарадчої кімнати судова колегія заявила про «обтяжувальні обставини» в діях підсудного. Зокрема, його «активна діяльність в користь буржуазії, в боротьбі проти СРСР». А тому, посилаючись на статтю КК УРСР та указ від 26.05.1947 р., присудила «ув'язнення ВТТ терміном на двадцять п'ять років», з поразкою в правах ще на п'ять років [АУ СБУ ЗО, арк. 217 зв.].

Адвокат М. Юдкович склав і направив до Судової колегії з кримінальних справ Верховного суду УРСР касаційну скаргу. У ній захисник приводить низку порушень КПК УРСР, намагається навести вагомі

аргументи про занадто суворе покарання та наголошував на пом'якшувальних обставинах. Зокрема, що «засуджений займався корисною і важливою працею та мав великі заслуги в розвитку на території Закарпатської області Радянського спорту» [АУ СБУ ЗО, арк. 223 зв.]. Тому просив направити справу на повторний розгляд.

20 грудня 1948 р. касаційну скаргу написав і власноручно В. Федак. У ній він відкидав висунені звинувачення, просив долучити нових свідків, вказував на свої досягнення в налагодженні радянського спорту на Закарпатті.

29 січня 1949 р. заступник прокурора СРСР С. Шагуров підписав заключення по касаційній скарзі. У ньому вирок Закарпатського обласного суду від 18 грудня 1948 р. залишено в силі. Судова колегія Верховного суду УРСР, яка на своєму засіданні 9 лютого 1949 р. розглядала касаційну скаргу, також залишила рішення первинної інстанції в силі [АУ СБУ ЗО, арк. 233, 235].

9 квітня 1949 р. народний суд І-ої ділянки м. Ужгорода склав виконавчий лист конфіскованого майна В. Федака «для негайного виконання» [АУ СБУ ЗО, арк. 236]. У травні 1949 р. виконавцю народного суду поступила вказівка стосовно друкарської машинки «марки «Ундервуд» з російським шрифтом – 1 шт. – реалізуйте і виручені гроші здайте в рахунок держави» [АУ СБУ ЗО, арк. 237].

У травні 1951 р. справа знову переглядалася прокуратурою Закарпатської області. Підставою для цього ймовірно стала скарга В. Федака, якої, однак, немає в архівно-кримінальній справі. Прокуратура наполягала на тому, що вину В. Федака в процесі попереднього і судового слідства цілком доведено, а «враховуючи соціальну небезпеку вчиненого злочину, і особи Федак В. В.» суд правильно визначив йому міру покарання. У висновку прокуратури від 8 травня 1951 р. йшлося: «1. У задоволенні скарги Федак В. В. відмовити, наглядове провадження по скарзі. 2. Висновок направити разом зі скаргою прокурору СРСР, а справу повернути у відділ «А» УМДБ для подальшого зберігання в архіві» [АУ СБУ ЗО, арк. 241].

1 березня 1954 р. В. Федак, перебуваючи в ув'язненні в 7/2 відділі Берлагу МВС СРСР, оскаржує рішення Закарпатського обласного суду в генеральній прокуратурі СРСР. У ній він просив перегляду справи, бо вирок суду є «несправедливим і неправильним, тому, що ним було порушено основні принципи радянського кримінально-процесуального кодексу» [АУ СБУ ЗО, арк. 243]. Він аргументував це тим, що слідство опиралося на покази одного свідка О. Ільницького, але не дозволили провести з ним очної ставки. Також не задовольнили законну вимогу арештованого, запросити на судові засідання окремих свідків, на яких наполягав В. Федак. Не долучили до справи окремі документи, які доказували невинуватість підозрюваного [АУ СБУ ЗО, арк. 244–247].

У висновку підготовленому старшим ревізором управління міністерства юстиції Закарпатської області Сухоносим та помічником прокурора Закарпатської

області по спецсправам юристом І класу Чикало відзначалась «відсутність особливо обтяжувальних обставин, у зв'язку з чим обрана міра покарання не відповідає вчиненому і підлягає пом'якшенню» [АУ СБУ ЗО, арк. 264–265].

1 липня 1954 р. на засіданні комісії Закарпатської області з перегляду справ на осіб, засуджених за контрреволюційні злочини, що утримуються у місцях ув'язнення і перебувають у засланні на поселеннях, знову переглядали справу В. Федака. Доповідач по справі старший ревізор міністерства юстиції по Закарпатській області Сухоносів визнав вирок Закарпатського суду правильним, а «скаргу засудженого в його невинності такої, що не заслуговує уваги». Та відсутність обтяжувальних обставин, на його думку, може пом'якшити покарання. Колегія прийняла «знизити міру покарання до 10 років, опротестувавши вирок Обласного суду і визначення Верховного Суду УРСР перед Верховним Судом СРСР» [АУ СБУ ЗО, арк. 267].

Постановою №416н-54 Президії Верховного Суду УРСР від 4 листопада 1954 р. попередній вирок терміну ув'язнення В. Федака зменшено до 10 років. Нібито, Закарпатський обласний рух не врахував, «що Федак являється вихідцем з робітників, після з'єднання Закарпаття з Радянською Україною працював в різних установах м. Ужгорода, брав активну участь у громадському житті, ніяких компроментуючих даних за нього за цей час немає» [АУ СБУ ЗО, арк. 271].

17 січня 1955 р. В. Федак перебуваючи в ув'язненні ознайомився з постановою Верховного Суду УРСР [АУ СБУ ЗО, арк. 276]. На цьому документи за період 1950-х рр. у справі відсутні. За словами дослідників, В. Федака з ув'язнення було звільнено 29 листопада 1955 р. До Ужгорода він приїхав у березні 1956 р., «відсидівши в таборах 7 років, 1 місяць і 7 днів» [Джахман, 2021].

Важко давалася кар'єра після ув'язнення. Працював спочатку підсобником на стадіоні «Авангард». Згодом, завдяки знайомствам, йому вдалося влаштуватися тренером дитячо-юнацької спортивної школи, пізніше – тренером юнацької команди «Спартак». Ще десять років працював інструктором з фізкультури Ужгородського машинобудівного заводу [Джахман, 2021]. У 1971 р. В. Федак виходить на пенсію. Проте не полишає досліджувати історію спорту на Закарпатті. Серія публікацій у пресі стала основою для підготовки монографії. Щоправда, вийшла вона вже по смерті В. Федака, тільки 1994 р. У 21 розділі описано зародження та розвиток фізкультури й спорту в краї, спортивні товариства і клуби, історичний шлях закарпатського футболу тощо. Ім'я Василя Федака вписано в історію спорту краю.

Реабілітовано В. Федака 20 лютого 1992 р. з сухим формулюванням «На Федака Василя Васильовича поширюється ст. І Закону Української РСР про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» від 17 квітня 1991 р.» [АУ СБУ ЗО, арк. 279].

Висновки. Отже, аналізуючи архівно-кримінальну справу В. Федака, можемо підсумовувати, що у процесі радянзації Закарпаття радянські репресивні

органи намагалися виявити всілякі «ворожі елементи». До таких було віднесено й В. Федака. Підставою для відкриття справи на нього ймовірно стали свідчення О. Ільницького заарештованого ще у 1945 р. який, нібито являвся «агентом угорської контррозвідки» давав В. Федаку «спецзавдання». Досудове слідство тривало менше двох місяців (з 12 жовтня по 9 грудня 1948 р.). За цей час проведено 12 допитів арештованого, майже два десятки свідків, проведено три очні ставки. При цьому слідство не опитало і не допустило свідків на показах, на чому наполягав

підсудний з його адвокатом, окремі документи, які б довели невинність підозрюваного тощо. Закарпатський обласний суд застосував до В. Федака максимальні терміни ув'язнення за статтею 54-4 КК УРСР – 25 років. У період реабілітації жертв політичних репресій середини 1950-х років, після написання кількох скарг, В. Федаку обмежили ув'язнення до 10 років, а в 1956 р. – звільнили з-під варті. Реабілітовано відомого громадського, спортивного діяча тільки по його смерті, на першому році незалежної України – 20 лютого 1992 р.

Список використаних джерел

- Архівно-кримінальна справа № 5959-С (Федак Василь Васильович), 1948, *Архів Управління Служби безпеки України в Закарпатській області АУ СБУ ЗО*, ф. 7, оп. 1, спр. 5959-С, на 285 арк.
- Бабидорич, М., 1991. «Моя совість чиста». Доли закарпатців: ще не реабілітований Василь Федак, відомий спортивний діяч, *Закарпатська правда*, 31 серпня, с. 1, 2, 3.
- Вегеш, М., Гиря, В., 2021. Документознавство Карпатської України (до питання щодо оцінки архівних джерел, опублікованих документів та матеріалів періодики часів) існування Карпато-Української держави, *Україна і Центральна Європа: історія, політика, культура : матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції «Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті впливу гібридної війни, виборчих процесів, прав національних меншин та пандемії Covid-19»*, Ужгород: ТОВ «РІК-У», с. 358–372.
- Гавацко, С., 1993. Подвижник: [Про репресованого спортивного діяча В. В. Федака], *Календар «Просвіти» на 1993 рік*, Ужгород, с. 79–82.
- Горват, В., 2022. *Спортсмен, інтелектуал, «диверсант»...* URL: <http://silskivisti.kiev.ua/19955/print.php?n=51076> (візит 24.02.2024).
- Державний архів Закарпатської області (ДАЗО), ф. Р-1211, оп. 2. спр. 4: Распоряжения и постановления Народной Рады Закарпатской Украины о создании комитета по делам физкультуры и спорта. 25.05.1945-16.01.1946, на 34 арк.
- Джахман, М., 2021. *Навіки зі спортом. Пам'яті Василя Федака (Фото)*. URL: <https://prozahid.com/naviky-zi-sportom-pam-iaty-vasylia-fedaky-foto/> (візит 24.02.2024).
- Довганич, О., 1995. Без вини зробили злочинцем. В. Федак – літописець закарпатського спорту, *Новини Закарпаття*, 31 січня, с. 6.
- Довганич, О., 1995а. *Роки лихоліття: невідомі сторінки і трагічні долі: Історико-краєзнавчі статті і нариси*: [Про репресованих О. Білак, І. Мондока, Д. Климуша, А. Патруса-Карпатського, В. Федака, Ю. Гаджегу, І. Гарайду], Ужгород: Патент, 259 с.
- Довганич, О., 2001. Літописець закарпатського спорту: [Про репресованого В. Федака], *Ужгород*, 15 вересня, с. 14.
- Довганич, О., 2001а. Літописець закарпатського спорту: [Про репресованого В. В. Федака], *Календар українців Угорщини на 2001 рік*, Ужгород: Мистецька лінія, с. 77–79.
- Довганич, О., Ребрик, І., 2007. Федак Василь Васильович, *Екзиль*, №2 (7), с. 30.
- Кримінальний кодекс УРСР, 1945. Офіційний текст із змінами і доповненнями на 1 січня 1945 року з додатками і постатейними матеріалами. Київ-Харків: Українське державне видавництво, 294 с.
- Кушнірук, В., 1992. З когорти одержимих: [Про спортивного діяча Василя Федака], *Новини Закарпаття*, 18 червня, с. 6.
- Мищанин, В., 2022. Реабілітовані в ХХІ столітті... З підсумків роботи регіональної комісії з реабілітації в Закарпатській області, *Радянські репресії у західних областях України (1939–1953): історія, особистості, пам'ять* : колективна монографія / відп. ред. В. Ільницький, Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, с. 82–105.
- На Голгофу й назад. Справа Василя Федака, 2021 / [уклад.: Баняс В., Павловець В.], Київ: Арт Економі, 103 с.
- Наказ Міністерства культури України 25.10.2018 № 926 «Про затвердження Положення про Національну комісію з реабілітації та Типового положення про регіональну комісію з реабілітації». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1281-18#Text> (візит 09.04.2024).
- Подкур, Р., 2012. *Реабілітовані історією*. URL: http://www.history.org.ua/?termin=reabilitovani_istoriieju (візит 09.04.2024).
- Реабілітовані історією*, 2003. У двадцяти семи томах. Закарпатська область. У двох книгах. Книга перша, Ужгород: ВАТ «Видавництво “Закарпаття”», 788 с.
- Реабілітовані історією*, 2004. У двадцяти семи томах. Реабілітовані історією. Закарпатська область. У двох книгах. Книга друга, Ужгород: ВАТ «Видавництво “Закарпаття”», 2004, 800 с.
- Ребрик, А., 2013. *Василь Федак: з історії спорту на Закарпатті*. URL: <https://zakarpatya.net.ua/Blogs/115634-Vasyil-Fedak-z-istorii-sportu-na-Zakarpatti> (візит 24.02.2024).
- Сенько, І., 2003. Василь Федак – перший літописець закарпатського спорту: [Про репресованого громадського і спортивного діяча Закарпаття], *Вечірній Ужгород*, 1 травня, с. 4.
- Токар, М., 2001. Видатний спортивний діяч Закарпаття: [Про репресованого В. Федака], *Календар «Просвіти» на 2001 рік*, Ужгород, с. 176–177.
- Федак, Василь, 1936. *Організація футболу*, Ужгород: Изданіе Подкарпатурської Жупы Футбольової, 72 с.
- Федак, Василь, 1936а. 17 лѣтъ спортивной жизни на Подк. Руси, *Подкарпатская Русь за годы 1919 – 1936*, Ужгородь, с. 165–171.
- Федак, В., 1994. *Закарпаття у спортивному вимірі*, Ужгород: Видавництво «Карпати», 148 с.

References

- Arkhivno-kryminal'na sprava № 5959-S (Fedak Vasyli' Vasyli'ovych) [Archive-criminal case No. 5959-C (Vasyl Fedak)], *Arkhiv Upravlinnyya Sluzhby bezpeky Ukrainy v Zakarpat-s'kiy oblasti*, f. 7, op. 1, spr. 5959-S, na 285 ark. (in Russian).
- Babydorych, M., 1991. «Moya sovist' chysta». Doli zakarpatsiv: shche ne rehabilitovanyy Vasyli' Fedak, vidomyy sportyvnyy diyach [«My conscience is clear». Fates of Transcarpathians: not yet rehabilitated Vasyli' Fedak, a famous sports figure], *Zakarpat-s'ka pravda*, 31 serpnia, s. 1, 2, 3. (in Ukrainian).
- Vehesh, M., Hyrya, V., 2021. Dokumentoznavstvo Karpat-s'koyi Ukrainy (do pytannya shchodo otsinky arkhivnykh dzherel, opublikovanykh dokumentiv ta materialiv periodyky chasiv) isnuvannya Karpato-Ukrayins'koyi derzhavy [Documentary studies of Carpathian Ukraine (on the issue of evaluating archival sources, published documents and periodical materials) of the existence of the Carpathian-Ukrainian state], *Ukrayina i Tsentral'na Yevropa: istoriya, polityka, kul'tura : materialy VI mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi «Format rozvytku vidnosyn Ukrainy ta kraini Tsentral'noyi Yevropy u konteksti vplyvu hibrydnoyi viyny, vyborchyykh protsesiv, prav natsional'nykh menshyn ta pandemiyi Covid-19»*, Uzhhorod: TOV «RIK-U», s. 358–372. (in Ukrainian).
- Havatsko, S., 1993. Podvyzhnyk: [Pro represovanoho sportyvnoho diyacha V. V. Fedaka] [The wanderer: [About the repressed sportsman V. V. Fedaka]], *Kalendar «Prosvity» na 1993 rik*, Uzhhorod, s. 79–82. (in Ukrainian).
- Horvat, V., 2022. Sport-smen, intelektual, «dyversant»... [Sportsman, intellectual, «saboteur»...]. URL: <http://silskivisti.kiev.ua/19955/print.php?n=51076>. (in Ukrainian).
- Derzhavnyy arkhiv Zakarpat-s'koyi oblasti (DAZO) [The State Archive of the Transcarpathian Region], f. R-1211, op. 2, spr. 4: Rasporozhennya i postanovleniya Narodnoy Rady Zakarpatskoy Ukrainy o stozdaniy komiteta po delam fizkul'tury i sporta. 25.05.1945-16.01.1946, na 34 ark. (in Ukrainian, in Russian).
- Dzhakhman, M., 2021. *Naviky zi sportom. Pam'yati Vasylya Fedaky (Foto)* [Forever with sports. In memory of Vasyl Fedak (Photo)]. URL: <https://prozahid.com/naviky-zi-sportom-pam-iati-vasyliya-fedaky-foto/> (in Ukrainian).
- Dovhanych, O., 1995. Bez vyny zrobyly zlochyntsem. V. Fedak – litopysets' zakarpat-s'koho sportu [Made a criminal without fault. V. Fedak is a chronicler of Transcarpathian sports], *Novyny Zakarpattya*, 31 sichnya, s. 6. (in Ukrainian).
- Dovhanych, O., 1995 a. *Roky lykholittya: nevidomi storinky i trahichni doli: Istoryko-krayeznavchi statti i narysy: [Pro represovanykh O. Bilak, I. Mondoka, D. Klympusha, A. Patrusa-Karpat-s'koho, V. Fedaka, Yu. Hadzhehu, I. Haraydu]* [Years of disaster: unknown pages and tragic destinies: Historical and local history articles and essays: [About the repressed O. Bilak, I. Mondok, D. Klimpus, A. Patrus-Karpatskyi, V. Fedak, Y. Gadzhegu, I. Garaidu], Uzhhorod: Patent, 259 s. (in Ukrainian).
- Dovhanych, O., 2001. Litopysets' zakarpat-s'koho sportu: [Pro represovanoho V. Fedaka] [Chronicler of Transcarpathian sport: [About the repressed V. Fedak], *Uzhhorod*, 15 veresnya, s. 14. (in Ukrainian).
- Dovhanych, O., 2001a. Litopysets' zakarpat-s'koho sportu: [Pro represovanoho V. V. Fedaka] [Chronicler of Transcarpathian sports: [About the repressed V. V. Fedaka], *Kalendar ukrayintsiv Uhorshchyny na 2001 rik*. Uzhhorod: Mystets'ka liniya, s. 77–79 (in Ukrainian).
- Dovhanych, O., Rebryk, I., 2007. Fedak Vasyli' Vasyli'ovych, *Ekzyl'* [Fedak Vasyl Vasylivych], №2 (7), s. 30. (in Ukrainian).
- Kryminal'nyy kodeks URSR* [Criminal Code of the Ukrainian SSR], 1945. Ofitsiyinyy tekst iz zminamy i dopovnennyamy na 1 sichnya 1945 roku z dodatkamy i postateynymy materialamy, Kyiv-Kharkiv: Ukrayins'ke derzhavne vydavnytstvo, 294 s. (in Ukrainian).
- Kushniruk, V., 1992. Z kohorty oderzhymykh: [Pro sportyvnoho diyacha Vasylya Fedaka] [From the cohort of the obsessed: [About sports figure Vasyl Fedak], *Novyny Zakarpattya*, 18 chervnya, s. 6. (in Ukrainian).
- Mishchanyan, V., 2022. Reabilitovani v XXI stolitti... Z pidsumky roboty rehional'noyi komisii z reabilitatsiyi v Zakarpat-s'kiy oblasti [Rehabilitated in the 21st century... From the results of the work of the regional commission on rehabilitation in Zakarpattia region], *Radyans'ki represiyi u zakhidnykh oblastiakh Ukrainy (1939–1953): istoriya, osobystosti, pam'yat'* : kolektyvna monohrafiya / vidp. red. V. Il'nyts'kyy, Riga, Latvia: «Baltija Publishing», s. 82–105. (in Ukrainian).
- Na Holhofu y nazad. Sprava Vasylya Fedaka, 2021* / [uklad.: Banyas V., Pavlovets' V.] [To Golgotha and back. The case of Vasyl Fedak], Kyiv: Art Ekonomi, 103 s. (in Ukrainian).
- Nakaz Ministerstva kul'tury Ukrainy 25.10.2018 № 926 «Pro zatverdzhennya Polozhennya pro Natsional'nu komisiiu z reabilitatsiyi ta Typovoho polozhennya pro rehional'nu komisiiu z reabilitatsiyi» [Order of the Ministry of Culture of Ukraine dated 25.10.2018 No. 926 «On approval of the Regulation on the National Rehabilitation Commission and the Model Regulation on the Regional Rehabilitation Commission»]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1281-18#Text>. (in Ukrainian).
- Podkur, R., 2012. *Peabilitovani istoriyeyu* [Rehabilitated by history]. URL: http://www.history.org.ua/?termin=reabilitovani_istoriieju (vizyt 09.04.2024). (in Ukrainian).
- Reabilitovani istoriyeyu*, 2003 [Rehabilitated by history]. U dvadtsyaty semy tomakh. Zakarpat-s'ka oblast'. U dvokh knykh. Knyha persha, Uzhhorod: VAT «Vydavnytstvo «Zakarpatya», 788 s. (in Ukrainian).
- Reabilitovani istoriyeyu*, 2004 [Rehabilitated by history]. U dvadtsyaty semy tomakh. Reabilitovani istoriyeyu. Zakarpat-s'ka oblast'. U dvokh knykh. Knyha druha, Uzhhorod: VAT «Vydavnytstvo «Zakarpatya», 2004, 800 s. (in Ukrainian).
- Rebryk, A., 2013. *Vasyli' Fedak: z istoriyi sportu na Zakarpatti* [Vasyl Fedak: from the history of sports in Transcarpathia]. URL: <https://zakarpattya.net.ua/Blogs/115634-Vasyli-Fedak-z-istorii-sportu-na-Zakarpatti> (24.02.2024). (in Ukrainian).
- Sen'ko, I., 2003. Vasyli' Fedak – pershy litopysets' zakarpat-s'koho sportu: [Pro represovanoho hromads'koho i sportyvnoho diyacha Zakarpattya] [Vasyl Fedak – the first chronicler of Transcarpathian sports: [About the repressed social and sports figure of Transcarpathia], *Vechirnyy Uzhhorod*, 1 travnya, s. 4. (in Ukrainian).
- Tokar, M., 2001. Vydatnyy sportyvnyy diyach Zakarpattya: [Pro represovanoho V. Fedaka] [Prominent sports figure of Transcarpathia: [About the repressed V. Fedak], *Kalendar «Prosvity» na 2001 rik*, Uzhhorod, s. 176–177 (in Ukrainian).
- Fedak, V., 1936. *Organizatsiya futbolu*, Uzhgorod: Izdanie Podkarpatorus'koy Zhupy Futbolovoy, 72 s. (in Russian).
- Fedak, V. 1936 a. 17 let sportivnoy zhizni na Podk. Rusi, *Podkarpatskaya Rus' za gody 1919–1936*, Uzhhorod, s. 165–171 (in Russian).
- Fedak, V., 1994. *Zakarpatya u sportyvnomu vymiri* [Transcarpathia in the sports dimension], Uzhhorod: Vydavnytstvo «Karpaty», 148 s. (in Ukrainian).

Vasyl Mishchanyn

Doctor of History, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Modern History of Ukraine and foreign countries, SHEE «Uzhhorod National University», Uzhhorod

Rostyslav Balashov

graduate student of the Department of Modern History of Ukraine and foreign countries, SHEE «Uzhhorod National University», Uzhhorod

ANALYSIS OF THE ARCHIVAL CRIMINAL CASE OF VASYL FEDAK

The article analyzes the archival and criminal case of Vasyl Fedak. Vasyl Fedak, living in Transcarpathia, experienced the politics and rules of many states and regimes at his age. He was born in 1911 in Austria-Hungary. He received his education, from primary to higher education, in Czechoslovakia. There, he completed his military service, obtaining the military rank of lieutenant. At this time, his interests are sports and sports journalism. During the Carpathian Ukraine (1938-1939) period, V. Fedak moved to Khust, where he ran a sports column in the government newspaper "Nova Svoboda". During the Hungarian occupation, he worked as a teacher in the village of Sokyrnytsia. Later, he was mobilized as an officer in the Hungarian army. With the arrival of the Soviet troops, Vasyl Fedak was elected secretary of the people's committee in the village of Sokyrnytsia, a delegate of the First Congress of National Committees of Transcarpathian Ukraine. In May 1945, he was appointed chairman of the Committee for Physical Education and Sports at the National Council of Transcarpathian Ukraine. Here, he is actively involved in the development of sports in the region. For less than a year, he worked as the head of the physical education and sports committee in the conditions of the Transcarpathian region (created in January 1946). In December 1946, he was dismissed from his leadership position. In October 1948, he was arrested by the MGB authorities. He spent seven years, one month and seven days in the camps. It wasn't easy to have a career after returning. He barely managed to get a job as a coach and, later, a physical education instructor. V. Fedak died in independent Ukraine - October 25, 1991. He left behind his life's work - the monograph "Transcarpathia in a Sports Dimension" published posthumously in 1994. Investigating the criminal case, we tried to understand its organization, conduct, work of the investigator (investigators), interrogation of witnesses, conduct of face-to-face bets, etc. All this is important because in just a little more than two months (from October 12 to December 9, 1948), the documents of the investigative department in the case number 205 sheets. Another 32 sheets are materials of the prosecutor's office and the court, 40 sheets on the review of the case in 1951-1955 and 8 sheets of documents with materials related to the rehabilitation of V. Fedak in 1991-1992. V. Fedak was sentenced to 25 years in prison. He was declared a resident of Hungarian counter-intelligence, "education of youth in the fascist spirit", participated in battles against the Red Army and made speeches against the reunification of Transcarpathia with Soviet Ukraine. In 1954, his term was reduced to 10 years. At the end of November 1955, he was released from custody. He was rehabilitated on February 20, 1992, with the wording that Fedak Vasyl is subject to Article I of the Law of Ukraine, "On Rehabilitation of Victims of Political Repression in Ukraine," April 17, 1991.

Keywords: criminal case, People's Secretariat (Ministry) of State Security, investigator, interrogation, prosecutor's office, Ukrainian SSR, Vasyl Fedak, sports, rehabilitation.